

La cultura filosòfica catalana actual: com fem història intel·lectual. La proposta de la JOCIH

WENDY R. SIMON

UNIVERSITAT INTERNACIONAL DE CATALUNYA
INSTITUT DE DRET I TECNOLOGIA
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
wmramirez@uic.es
<https://orcid.org/0000-0001-6642-9617>

Article rebut el 17 d'abril de 2022 i acceptat el 17 de juny de 2022

Resum: Aquesta intervenció fa un esbós de la missió, visió i valors de la *Revista d'Història Intel·lectual Catalana (JOCIH)*, per les seves sigles en anglès) i la contextualitza, posant en relleu tant el valor de la història intel·lectual catalana com el valor de la identitat pròpia i de l'exercici intel·lectual transdisciplinari i cooperatiu.

Mots clau: identitat, història intel·lectual catalana, JOCIH

The Current Catalan Philosophical Culture: How we carry out intellectual history. JOCIH's proposal

Abstract: This article outlines the *Journal of Catalan Intellectual History's* (JOCIH) Mission, Vision and Value Statements. In doing so it also gives the context for the journal as well as highlighting the relevance of Intellectual History together with its ties to personal identity and the need for a transdisciplinary and cooperative approach.

Keywords: identity, Catalan intellectual history, JOCIH

1/ Introducció

Els qui havien d'esdevenir fundadors dels EUA reflexionaven sobre la política del seu país en un moment molt concret, el revolucionari segle XVIII. Hi reflexionaven des de totes les perspectives: tant des de la naturalesa humana, com de la moral, la psicologia, la ciència política, la filosofia, el dret, l'economia... Se servien de qualsevol disciplina i de qualsevol mètode al seu abast que els oferís informació rellevant per a l'anàlisi del moment històric que els va tocar viure. Val la pena destacar que aquest exercici, intel·lectual i d'acció a la vegada, el feien en un diàleg obert amb la humanitat sencera, (passada, present i fins i tot, sobretot!, futura) adreçant-s'hi tant per fer-li extensius els seus principis i valors, com perquè creien que «l'opinió de la humanitat mereix un respecte» que es mostrava, en el seu cas, «declarant quines eren les causes que els impel·lien a actuar».¹ El seu comportament, justificat al detall en múltiples documents públics de l'època, ens permet inferir que interpretaven la seva pròpia experiència política com una manifestació particular d'un fenomen humà universal. Reivindicaven alhora un reconeixement de la seva identitat distintament americana i moderna, i lluitaren per defensar-la fins a les últimes conseqüències.

Tanmateix, i malgrat aquestes marcades particularitats identitàries, els ideòlegs dels Estats Units apel·laven universalment a uns principis que atribuïen a la raça humana global per tal de justificar el seu projecte local i, més encara, per despertar empatia cap a la seva causa entre mig món. L'experiment americà² es va plantejar i practicar en uns termes que tingueren un impacte no només entre els americans i no només en el seu moment històric, sinó que també farien un paper per la resta de la història. Els ideòlegs de la revolució americana estaven fent, més conscientment o menys, història intel·lectual i com ens adverteix Pompeu Casanovas en aquest mateix volum, «els historiadors, vulguin o no, interpreten en funció dels seus valors, i imaginen retrospectivament i anticipada tant en funció de les seves hipòtesis com dels sentiments que aquestes generen i que les generen també».³ I d'aquesta manera, ells mateixos i la història intel·lectual que van fer han passat a formar

1. «When in the Course of human events, it becomes necessary for one people to dissolve the political bands which have connected them with another, and to assume among the powers of the earth, the separate and equal station to which the Laws of Nature and of Nature's God entitle them, a decent respect to the opinions of mankind requires that they should declare the causes which impel them to the separation». U.S. Declaration of Independence, paràgraf 1, 1776.
2. «And since the preservation of the sacred fire of liberty, and the destiny of the republican model of government, are justly considered as deeply, perhaps as finally staked on the experiment entrusted to the hands of the American people». George Washington's First Inaugural Address, Gazette of the United States, 2 maig, 1789
3. P. Casanovas, «La història intel·lectual que practiquem, tal com és», en aquest mateix volum de l'*Anuari*.

part de la nostra història intel·lectual. Tornaré sobre això en les properes pàgines.

A alguns els pot sorprendre la referència a la fundació dels EUA i l'elecció de pensadors americans per apuntalar una intervenció sobre una revista d'història intel·lectual catalana. Tanmateix (si realment ha sorprès algú), poden haver estat aquells qui, a causa del meu accent marcadament del dialecte central barcelonès, potser no sospiten que la meua llengua materna és, de fet, l'anglès. Soc catalana i vaig créixer a Catalunya. Però soc igualment americana, jueva i de Nova York. Tots col·lectius amb un pes identitari propi. Molts estereotips i molts trets culturals difícils d'harmonitzar. Afortunadament, però, no hi ha necessitat d'enquibir-se en una categoria cultural o altra i hom és lliure de construir-se la pròpia identitat amb els pedaços culturals a què cadascú té accés (idioma, educació, costums...). L'articulació de les cultures pròpies, individualment però també col·lectiva, ocorre de manera natural, i inconscient. Però és un fet que ocorre; i és rellevant observar quina forma pren en cada cas. No és un procés matemàtic, és personal i, per tant, subjectiu.

També és rellevant en aquest context assenyalar que construir-se una identitat cultural pròpia a partir dels elements que hom ha heretat no constitueix un procés de negociació entre cultures; no parlem d'escollir, retallar, apedaçar-ne una i altra per tal d'obtenir-ne una síntesi funcional. És per això que descriptors com ara ser «mig catalana i mig americana» no em semblen precisos. Més aviat diria que algú en la situació que m'he criat jo és català, americà... i fins i tot alguna cosa més, en lloc ser de dues coses *a mitges*. Allò que en resulta «de més» és alguna cosa així com una «autoperspectiva» singular. No m'atreveixo pas a dir «objectivitat», no, però sí que genera una perspectiva sobre la/es cultura/es pròpia/es que és difícil de desenvolupar si a una no li ha estat arrencat, diríem gairebé *contra natura*, el subjectivisme de la cultura pròpia. Per això l'expressió «mig catalana/mig americana» conté més encert del que sembla, però per motius diferents dels aparents. Hom té gairebé la sensació de traïr els seus compatriotes quan en un grup d'amics confessa que té una segona nacionalitat, una que havia estat «amagada» fins llavors. És aleshores quan apareix la qüestió de la «divisió» de la identitat, com si la perspectiva que et dona poder veure la teua pròpia cultura des dels ulls d'una altra, impliqués necessàriament un distanciament automàtic de la resta dels compatriotes. Com si de sobte fossin col·lectivament conscients que se'ls havia estat «espiant» la cultura. D'alguna manera és ben cert: per virtut de les diverses identitats culturals, es té accés a una informació a què un no sembla tenir dret de manera natural. Però no perdem de vista l'important: també estàs «espiant-te» a tu mateix. I a això és al que em referia quan parlava de tenir una perspectiva singular sobre la pròpia cultura i, per tant, fins a cert punt, sobre la pròpia identitat.

«Així, la subjectivitat» ens dirà Pompeu Casanovas, «es refereix a l'individu concret que pensa i escriu, les seves característiques, manies, temes i estils.

La subjectualitat es refereix a la relació d'aquest individu amb el seu entorn (físic, cognitiu i informatiu). La identitat travessa totes dues dimensions, i les engalza en el joc de possibilitats i limitacions que ofereix la pròpia llengua, en el pensament propi. Justament per això és un tema essencial. I ho és també perquè el joc de la identitat sobre les dues dimensions del subjecte introdueix la multiplicitat. Com que hi ha patrons identitaris, esquemes culturals que s'aprenen i se segueixen quasi automàticament, la seva identificació condueix a identitats, en plural, d'acord amb la progressió del temps, el canvi d'espai i la pluralitat de contextos on aquests operen».⁴

Doncs bé, la història intel·lectual no pretén cancel·lar la subjectivitat de l'historiador, com ha estat dit, ni negar-ne la subjectualitat. Igual que tenir dues nacionalitats o més no ha de restar res a cap de les nacionalitats compartides. Tanmateix, la història intel·lectual ens convida a no permetre que la identitat limiti l'exercici intel·lectual. Fer història intel·lectual, per exemple, en un idioma que no és el català, o fer-ne en clau internacional i no local, no hauria de desmerèixer el pensament català, sinó, ben al contrari, suposar la inclusió del pensament català al món global, en tant que pensament *vàlid*, per bé que no necessàriament en tant que pensament *en català*. L'ús del català com a llengua vehicular té un significat i un valor col·lectius, com a implementació d'un element cultural, com a tret identitari d'una col·lectivitat. Però cenyir-nos només a aquesta perspectiva en l'ús de la llengua seria estar-nos centrant principalment en el seu significat més superficial, per bé que rellevant també. El que perdríem de vista és el seu significat més important: aquell en què entenem que la llengua és on l'autor escull ser revelat tal com és pròpiament i no només revelar-se com a membre d'una comunitat determinada. Aquest exercici que proposem, per tant, el de traslladar les idees d'un mateix que estan inserides dins un marc cultural a una altra llengua, obliga, no a traduir-les, sinó a universalitzar aquestes idees, obliga a fer-ne viable la difusió al món, en cap cas a minimitzar-les. Així entès, el compromís amb la nostra llengua no ens ha d'eximir d'aprofitar l'oportunitat d'utilitzar altres llengües més comunes als fòrums de pensament internacionals que no pas el català per difondre la història de les nostres idees.

He començat fent referència als valors i al mètode dels fundadors dels Estats Units, pel que van suposar per a la cultura occidental moderna. Van posar el colofó a la tradició grecoromana i judeocristiana d'Occident.⁵ Ara, sent-ne hereus, ens trobem, immersos en una greu crisi de la cultura occi-

4. P. Casanovas, «La història intel·lectual que practiquem, tal i com és», en aquest mateix volum de l'*Anuari*.
5. Ramírez i Simon, W. *A Lockean approach to examining the development and sustainability of contemporary democracies* (tesi doctoral) Universitat de Barcelona, Barcelona, 2016. <<http://hdl.handle.net/10803/394032>>

dental (en el sentit més ampli de *civilització*). Com ens pot ajudar la història intel·lectual? És important que la història intel·lectual no sigui manipulada, com intenten fer a vegades amb tantes altres disciplines, com un instrument per defensar aquesta cultura arreu del món, com a mitjà per a demostrar-ne la superioritat, la validesa, ja sigui a través de resultats polítics (l'expansió del nombre de règims democràtics), fites històriques, a través de progrés científic, tolerància religiosa... sinó que per mitjà de la interdisciplinarietat, la integració de membres multiculturals en equips cooperatius, l'ús de metodologies noves i pioneres, es puguin integrar dins el coneixement universal els avenços que certament ha produït la cultura occidental i donar-los així una explicació que faci que segueixi sent útil reflexionar sobre tant el sorgiment de la cultura occidental, com el seu avenç o la seva crisi actual.

El projecte que ara presentem amb més detall és el de la *Revista d'Història Intel·lectual Catalana* (JOCIH per les seves sigles en anglès). Per presentar-lo, ens ha semblat oportú definir-lo en termes de quina és la missió a què aspirem, quina visió tenim per al projecte, i finalment, quins són els valors que el sustenten.

2/ Missió

Al Journal of Catalan Intellectual History (JOCIH) entenem que, en tant que revista acadèmica, tenim la tasca de constituir-nos com a fòrum on el coneixement tingui un espai per ser presentat, sotmès a escrutini, criticat, discutit. Des d'aquesta última etapa en què ens trobem ja fa alguns anys, l'objectiu ha estat fer una publicació amb una dotzena aproximada d'articles que encaixin dins del projecte que ens hem proposat. Com hem explicat en un altre moment, fem servir Open Access com a mitjà de publicació, amb les implicacions que té.

L'objectiu de la JOCIH és promoure una innovadora forma de fer història intel·lectual que inclou reescriure el pensament humà, passat i present, utilitzant nous llenguatges que permeten una profunditat d'anàlisi més gran i que, alhora, són llenguatges més funcionals per al món en què vivim actualment.

Aquest objectiu està basat en el supòsit que, per tal d'entendre adequadament les diverses contribucions a la construcció de les societats humanes, de pensadors, artistes, científics... cal que no només donem una explicació sociològica dels fets en si, sinó que també es fa necessari redissenyar el propi pensament que hi dona peu. Per abordar aquesta tasca, la transdisciplinarietat es fa imprescindible. Així com també comença a ser indispensable la gestió i la comunicació del coneixement en un format adaptat a la societat d'avui dia, fortament basada en el processament de la informació. Considerem que les anomenades *humanitats digitals* són l'eina adequada per arribar al grau de gestió i producció del coneixement que exigeix el segle XXI.

La *Revista* aspira a contribuir a aquesta anàlisi, transdisciplinària i internacional, oferint al lector les idees dels seus col·laboradors des d'aquesta perspectiva i brindant-los l'oportunitat d'entrar-hi en diàleg.

3/ Visió

L'ambició de la JOCIH és senzilla: constància i feina ben feta. La nostra iniciativa és modesta, però creiem que val la pena. La podem concretar en els punts que segueixen:

Humanitats digitals

A la JOCIH apostem per fer servir els recursos, tècniques i metodològiques de les humanitats digitals. Les humanitats digitals són una àrea de recerca en què convergeixen la computació o tecnologies digitals i les disciplines pròpies de les humanitats. Suposa l'ús sistemàtic d'eines informàtiques i recursos digitals (com ara bases de dades, visualització de dades, estadística, mineria de dades, edició digital) aplicats a les humanitats. A partir dels desenvolupaments tecnològics dels segles xx i xxi han sorgit amb força com a formes viables d'aproximació al coneixement i a les dades nous llenguatges i teories (com ara, teoria de grafs, processadors de llenguatge, llenguatges de codificació...) que resulten més funcionals per al món en què vivim actualment i, alhora, permeten més profunditat d'anàlisi. L'objectiu de la JOCIH és contribuir a vincular humanitats i ciència, història intel·lectual i tecnologia.

Formar una comunitat internacional de lectors interessats i d'un equip d'editors i col·laboradors compromesos

La JOCIH té clar que la seva raó de ser només té sentit si s'inserix dins del marc acadèmic internacional. La digitalització ara comentada, la velocitat a què es transfereix la informació, la difuminació de les fronteres, especialment quant a comunicacions interpersonals i interinstitucionals, el domini de l'anglès com a llengua vehicular... Tot plegat possibilita que la recerca pugui i hagi de ser constituïda per membres d'equips d'arreu del món que des de les seves disciplines, cultures, recursos i perspectives diverses, enriqueixin el projecte amb el seu suport, recerca i esperit crític.

La JOCIH vol tenir un equip editorial i una xarxa de col·laboradors amb vocació internacional per tal d'expandir el projecte de la història intel·lectual catalana més enllà de les fronteres de Catalunya; per tal que el projecte de la història intel·lectual que proposa la JOCIH no quedi relegada a aquells que s'identifiquen amb la cultura catalana, amb els qui entenen català, amb els qui ja estan, més o menys, familiaritzats amb la història de Catalunya. No es tracta tant d'exportar una cultura (en aquest cas, la catalana) a la resta del

món, sinó en tot cas, d'importar i participar d'un nou model de fer cultura al món (la història intel·lectual).

Normalització de l'estudi

Com dèiem, és ben important que l'estudi del pensament català no quedi relegat únicament a les fronteres, més o menys virtuals, de Catalunya. No assoliríem els objectius de la JOCIH. La nostra missió a fer història intel·lectual comporta certs compromisos que són inevitables.

Per tant, d'una banda, la JOCIH publica tots els seus textos íntegrament en anglès. No són articles en català que han estat professionalment traduïts a l'anglès, sinó textos que ja són concebuts en un idioma amb referents, expressions, girs idiomàtics, no exclusius de la cultura catalana, sinó al contrari, fent-los fàcilment comprensibles per a qualsevol persona amb coneixement de la llengua anglesa.

En segon lloc, pensem que no es tracta de fer que el pensament català sigui intel·ligible per al món angloparlant, sinó que es tracta de fer l'exercici d'extreure els patrons, els esquemes, les dinàmiques... existents en el pensament català per poder-los inserir dins la història del pensament humà, passat i present, i així comunicar en un idioma internacional –l'anglès– quin és aquest lloc que li correspon. Només així obrim la possibilitat que a altres investigadors, en el mateix camp de coneixement o en un altre de tangencialment comunicat, els pugui ser profitós i hi puguin continuar treballant.

Instrument al servei dels investigadors

Som conscients que el nostre màxim atractiu és, i ha de ser, la nostra visió; el que esperem poder oferir: un innovador projecte de feina ben feta i amb constància. No tenim una gran màquina al darrere: no tenim un gran finançament, ni cases editorials ni grans ofertes de difusió. No podem oferir aquest enorme màrqueting que altres revistes –en alguns casos, justificadament fins i tot– poden oferir. Només podem oferir el que ens sembla que és essencial i al que aspirem: la participació en aquest projecte senzill però seriós, amb un equip il·lusionat, compromès amb l'autor i amb el seu públic.

Tenim el desig que els investigadors sàpiguen reconèixer i valorar la senzillesa i la serietat del projecte i se'l sentin alhora també seu. És per això que procurem donar la benvinguda a textos escrits amb tota llibertat, en què l'aproximació que faci l'autor a la matèria en qüestió i com hi és tractada sigui fruit del seu propi judici i el resultat de la manera com ha decidit treballar per tal d'oferir la seva anàlisi de la millor manera possible.

4/ Valors

A la JOCIH creiem que els següents valors ens duran pel camí que volem traçar. Ens agradaria que els qui col·laborin amb nosaltres els compartissin.

Qualitat i integritat intel·lectual

Com hem explicat en la visió, la qualitat fa un paper essencial a la revista. Hem dit també que la metodologia predilecta de la revista en la seva aproximació a la història del pensament passa per aquelles tècniques emprades generalment en les humanitats digitals. Esdevé important, per tant, per tal de poder col·laborar amb els nostres objectius, tenir una actitud científica afí a aquestes respecte de la història intel·lectual. Cal mantenir i potenciar la capacitat crítica en les nostres anàlisi i aportar un valor afegit original a la investigació que publiquem.

De la mateixa manera que aspirem que la revista pugui ser associada a articles de qualitat, també cal que mantinguem com a valor igualment primordial la integritat intel·lectual. No ens és útil com a criteri per a la investigació a la revista ni la por de ser rebutjats ni el desig de ser agradables; hem de ser fidels a la nostra visió i als nostres valors, adient-nos al màxim al camí que ve marcat per la nostra missió. Com ja hem vist, això pot suposar aspirar a uns objectius més modestos, pot suposar posar un límit a l'impacte que es genera (almenys inicialment), pot representar tenir menys visibilitat del que es voldria. Està bé. La missió de la revista es pot seguir duent a terme amb modèstia, amb paciència i amb menys visibilitat del que es voldria, però la missió no es pot dur a terme sense posar al capdavant del projecte els valors que la integren. La rectitud d'intenció en la investigació i l'honestetat en l'ús de les tècniques emprades en la recerca són uns d'aquests valors.

Esperit de col·laboració i de diàleg

A la JOCIH, un segon àmbit que posem en valor per tal d'orientar la nostra missió és el de la col·laboració i el diàleg. En les diverses dinàmiques que es produeixen en la construcció de la revista, aquest valor agafa diferents matisos: ja sigui entre l'autor i els lectors, entre els autors, entre l'equip de la revista i l'autor. Es tracta de crear una gran comunitat de diverses comunitats, en què les sinergies produïdes en cada col·laboració no es deturin allà on acaba un article, sinó que n'expandeixin els efectes i donin fruit alimentant altres sinergies. L'editor, el corrector, l'autor, el lector... cadascun fa un paper concret, i necessari, però alhora tots també participen del mateix joc: el de col·laborar en la missió de construir la història intel·lectual. Això no es pot fer pas sol. Ni tan sols ho podem fer amb una revista sola. Cal no només la col·laboració de molts projectes similars, sinó també un diàleg entre si. Cal un anar i venir constant d'idees, de mètodes, d'errors i d'esmenes. La manera d'encoratjar aquestes interaccions és arran d'oferir a la nostra incipient co-

munitat un canal de comunicació obert i accessible a tots. La *Revista* pretén ser això.

Tot i aquest desig que tenim, i que intentem que guïï la nostra acció, som conscients que, per tal de generar comunitat, és imprescindible que hi hagi abans confiança. Per tant, posem al capdavant de les nostres ambicions tenir i mantenir la confiança dels nostres lectors mitjançant l'oferta d'articles. Esperem que el conjunt de valors que volem que ens defineixin, juntament amb els objectius que esperem aconseguir, serveixin de base prou sòlida per generar un compromís engrescador per part de la nostra, ara petita, comunitat de lectors i col·laboradors.

D'altra banda, quant als col·laboradors, els oferim el nostre espai per al diàleg; no només per a la difusió de la seva recerca, sinó que esperem posar a la seva disposició tota la comunitat per mitjà del seu interès, atenció, comentaris, crítica, suggeriments, perspectives. En definitiva, esperem que la nostra comunitat ofereixi una oportunitat per a l'enriquiment tant personal com acadèmic del seus membres.

Transdisciplinarietat

Ja hem esmentat al principi que, per tal d'abordar la tasca que ens hem proposat, la transdisciplinarietat es fa imprescindible. Arribem a aquesta conclusió arran del reconeixement que la dimensió cognitiva humana és ben complexa. Per fer història intel·lectual, cal donar una explicació del pensament humà, en les seves diverses formes, al llarg del temps, però podem abordar les contribucions que aporten quelcom a la construcció de les societats humanes des de diverses perspectives: epistemològica, ontològica, analítica, metodològica. Pensem que aporta un valor afegit a l'estudi de qualsevol àrea del pensament i la creativitat humanes, l'agregat de perspectives d'allò que té d'específic cada disciplina i el fruit del solapament de les àrees de coneixement, més que no pas mirar d'aprofundir en l'estudi d'una matèria des d'una perspectiva unilateral.

Admetem així a consideració articles que versen sobre filosofia, humanitats, ciències socials, crítica literària, ciència política, història de la ciència, religió, art... i temes relacionats, des d'una perspectiva històrica o analítica. Admetem també assajos i reflexions més genèriques, o de contingut científic o tecnològic. La *Revista* publica habitualment escrits transdisciplinaris que versen sobre la memòria, la cultura i la història intel·lectual catalana passada o present.

5/ Conclusions

Hem intentat exposar de manera ordenada la missió (o objectius), visió i valors que animen la publicació del *Journal of Catalan Intellectual History* (JOCIH). Hem procurat assenyalar que la forma d'expressió de la JOCIH

està lligada a una determinada manera d'entendre la lliure identitat i condició dels autors. No pretenem tenir exclusivitat i no esperem que els autors que hi publiquin siguin tots d'origen català. Com ja s'ha esdevingut en el darrer volum, reunim autors de diferents nacionalitats, creences, cultures i religions. Busquem expressament aquesta diversitat, que creiem essencial per desenvolupar les idees subjacents a la revista. L'expressió en conceptes generalitzadors –parlar de la *catalanitat* o *americanitat*, per exemple– no sol afegir valor conceptual a les anàlisis. Són benvingudes, al contrari, tot tipus d'opinions, fins i tot controvertides o polèmiques, sempre que respectin els requeriments que s'han desenvolupat en el present article.